

SISTE REIS. 60 år gamle Søren J. Øvretvedt fra Telavåg på vei til gravplassen ved Sund kirke i 1923. Kisten hans er om bord på Telavåg-skøyten «Lindøy». Den svarte skøyten kom fra Hjellesstad med elever og lærere fra Milde folkehøgskule som ville følge Søren til den siste kvile. Søren J. Øvretvedt var første folkehøgskulestyrer på Klepp i Rogaland. Vi ser dampskipskaien ved Skoge i Sund som ble tatt i bruk før århundreskiftet. I bakgrunnen den treløse Kyrkjholmen, Kvalvågen ligger innover til høyre.

«Den hælvedes reinsligheita»

slektsgranskning

Mens «potetprestene» på 1700-tallet hindret folk i å sul-te ihjel, var Johan Fritzner Greve i Sund opptatt av renslighe-ten. Den var like viktig, viste det seg.

ØIVIND ASK
oivind.ask@bt.no

Presten prekte og fortalte om en sunn sjel i et rent legeme, at folk måtte vaske seg og ungene for å unngå sykdom og død. Slik kunne de leve lykkelig og lenge i landet. Men maset var ikke alltid like populært.

Johan var av Greve-slekten på Åstveit, der han vokste opp med utsikt utover Eidsvågen. Etter Latinskolen i Bergen og senere embetsstudier begynte han gjer-ningen sin i Sund i 1833. Her holdt han det gående i 50 år til han utåndet i 1883. Da hadde han også vært ordfører i 18 år.

Henstillingen til bygdefolket om å vaske ungene sine ga resultater, og barnedødeligheten sank drastisk. Denne utviklingen ble lagt merke til, og distriktslegen Søren Hanne-stad reiste utover. I 1843 mintes han turen:

«En ulykkelig skiddenfærdighed har fra Arilds tid vistnok fundet sted blant vore havstriler, og denne har for en stor deel vedligeholdt sig end-nu, især blant de ældre ... Jeg kan ved denne leilighed erindre, at jeg engang gik i land i Sunds præste-gjæld, for at tale med nogle ældre folk, og rose dem, fordi de holde deres børn til reenlighed. Men her-med kom jeg ei langt. De holdt fast ved det gamle, og reenlighed var dem forhadet. De svarede mig nemlig, at det ei var dem, men præsten Greve, der hadde overtalt børnene her-til, og at han forresten vistnok var en brav mand, men at han var altfor «gla i den hælvedes reinsligheita».

To skifter i Sund

Da Synneve Monsdatter Store Sangolt forlot denne verden i 1780 satt ektemannen Mons nesten ribbet til-bake.

De to satt i beskjedne kår, uten barn. I boet er det et sølvkjede, et staup, noen småting i sølv, et tinnfat, en stor jerngryte, en skjæring, halv-parten av en bakstehelle, forskjelli-ge ilåt av tre og to kister, en gammel båt, et par sildegarn, et åkle, en sort vadmelstrøye, kuen «Sprekle», et par værer og to små jordparter. Ver-dien ble samlet satt til 32 riksdaler.

Etter at lønn til tjenestejenten var betalt, tiende til presten, utgiftene til begravelsen og skifteomkostning-ene trukket fra, sto det til rest 9 riksdaler. Halvparten måtte Mons betale ut til Synneves søsken. Slik var reglene. Forhåpentlig hadde han gjemt unna noen daler.

Hans Simonsen Skaga hadde det litt lettere da Marthe døde fra ham i 1754. De to hadde en sønn og en dat-ter som også skulle arve.

I boet regnes det opp 22 riksdaler i sølv, 31 daler i kobber, jern- og treva-rer, sengeklær, gangeklær og kreatur-er verdsatt til 34 daler. De eide også halvparten av kvernen på Little Sangolt og sjøredskaper for i alt 20 daler.

De hadde store verdier i jord på Tysnes, i Austevoll og flere eiendom-mer i Sund. Jordegodset ble fastsatt til 146 riksdaler. Enkemannen satt igjen med halvparten, barna delte resten, men slik at sønnen fikk det

doble av datteren. Dette misforhol-det opphørte først i 1854.

Slekt følger slekt

Mange i Sund på Sotra kan føre ane-rekken sin tilbake til Thommes Skou-ge. Denne oppda-gelsen gjorde Odd-var Søreide (bildet) på Skoge da han undersøkte sin egen slekt. Det begynte med at han ryddet i morens tøler og fant en skoeske med gamle fotografi-er. Oddvar startet som amatør, men endte opp som profesjonell slekts-gransker.

– Eg brukte fryktelig mykje tid til å begynna med, men etter kvart gjekk da lettare.

Før i tiden oppsøkte folk fotografen ved konfirmasjon og bryllup, for folk på Sotra ble det oftest fotografene i byen. Mange av bildene i skoeken viser alvorlige, festkledde bygdefolk på tykk papp, alle tatt i Bergen og mange før brannen i 1916. Men her er også amatørbilder, tatt på bøen med onnearbeid og i hvile.

– Dessverre mangla navn og årstall på dei fleste bildene. Mor hadde notert lite, kofor skulle ho det, ho vis-te jo navnet på slekta si! Problemet kom då ho døyde, sier Oddvar.

Litt etter litt har han fått alle på plass. Løsningen var å snakke med eldre folk i bygden og lete på Digital-arkivet, slik klarte Oddvar å nøste opp gåten.

– Mest nysgjerrig var eg på om oldeforeldra mine låg i øskjo, men utruleg nok så fant eg også eit bilde av tippoldefar. Det var nok dette som vekte interessen for slekta mi.

Først de levende

– Eg begynte med dei som lever i dag. Neste skritt var å søka på Digitalarki-vet, så gjekk eg i kyrkjebøkene som ligg på Statsarkivet. Det var spen-nande å finna ut kor oldeforeldra mine kom ifrå. Då dette var gjort, var det tippoldeforeldra mine sin tur. Då oppdaga eg at slektene i området hør-te samene, og at nesten adle kunne først tilbake til Thommes Skouge. Sjøl er Oddvar Søreide 14. ledd

SLEKTEN til Oddvar Søreide på Skoge i 1922. Bak frå venstre: Thor Larsen Skoge, Lars Mathias Nilsen Skoge, Lars Thorsen Skoge d.e. (født 1836) og Lars Thorsen Skoge d.y. Fremme frå venstre: Margrethe Nilsdatter Skoge, f. Lunnøy, Margit Larsdatter Skoge, Marie Nilsine Thorsdatter Skoge, Lilly Marie Larsdatter Vorland, f. Skoge, Inga Larsdatter Sangolt, f. Skoge, Anna Rasmusdatter Skoge, f. Tellnes.

FOTOET ER TATT AV BYFOLK PÅ SOMMERFERIE

etter Thommes som levde ca. 1560-1628. Men her er det også slutt for de fleste slektsgranskere, de offisielle kildene går ikke lenger bakover. Da blir det å lete i sagaen eller andre kil-der. Oddvar gjorde en viktig oppda-gelse da han søkte i skifteprotokoller og matriklene. De siste er en oversikt, et register over jordeiendom. Matri-klene har sin bakgrunn i kongens innkreving av skatter. Her ble pro-duksjonsevnen på garden vurdert og brukt som grunnlag for skatteutreg-ning.

– Eg oppdaga kor mykje jorda betydde. Mykje tyder på at folk valgte seg ektemake med tanke på å behalde jorda i slekta. Likevel var det kjempe-ekteskap, kildene viser at dei fekk dungevis med ungar. Mann og kone var avhengig av kvarandre på ein heilt annan måte enn i dag, det var nesten ikkje mogeleg å klara seg uten ektemake.

– Mannen var på fiske, mens kona passa garden og ungane. Hvis ein av dei døydde, gifta den andre seg oppatt ganske snart. Og det ser ikkje ut til at alder spelte nokon rolle, aldersforskjellen kunne vera svært stor begge veier. Det viktige var å behalda jorda i slekta, difor var også arrangerte ekteskap vanleg.

Folket i havgapet var fornøyd med livet. De hadde bodd her i generasjon etter generasjon. Sjøen og marken ga føde til alle, selv om ikke alle hadde

like mye. De så ingen grunn til å bosette seg andre steder.

Skifteprotokollene

Thommes Skouge var leilending. Kirken og kongen eide mye jord, men i 1693 ble alle på Skoge sjøleiere, i 1708 fikk folket på Store Sangolt kjøpe jor-den sin. Men at de var leilendinger, betydde ikke at de var fattigfolk, det viser arveoppgjørene.

Offentlige skifter ble innført i Nor-ge omkring midten av 1600-tallet, og skifteprotokollene kan også gi oss mange personalopplysninger. Når noen døde skulle arven deles, «skif-tes», og arvingene blir regnet opp. Her får vi opplysninger om hele fami-lien; ektefelle, gjenlevende barn og eventuelle etterkommere etter avdø-de barn. Kanskje er der også en tidli-gere ektefelle. Foreldre og søsken kan også være blant arvingene. Dersom det ikke fantes nære slektninger, kan skifteprotokollen gi opplysninger om en hel slektsgrein.

Har du tips?

Dette er fjerde artikkel i en serie om slekter og slektsgranskning, som kommer på navnesiden første fredag hver måned. Har du tips om spennende slekthistorier kan du kontakte BT på: navn@bt.no

KRONEBRUR på Skoge i 1916. Lars Mathias Nilsen Skoge og Marie Nilsine Thorsdatter Skoge.

FOTO: NORLAND, MARKEVEIEN 14.